

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τμήμα Ψυχολογίας

ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ Ι: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

ΤΙΜΟΘΕΟΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2019

ΨΥΧ 320 Μαθησιακές Δυσκολίες Ι: Προβλήματα Προσοχής**Εαρινό Εξάμηνο 2019****Διδάσκων: Τ. Κ. Παπαδόπουλος**

Μέρα και ώρες συναντήσεων:	Δευτέρα & Πέμπτη 0900 – 1030 [ΧΩΔ 02-013]
Ώρες επισκέψεων φοιτητών:	Δευτέρα 1200 – 1300 ή ύστερα από συνεννόηση
Γραφείο:	ΟΕΔ-1 Β215
Τηλέφωνο:	22 892079
Φαξ:	22 895075
Email:	papadopoulos.timothy@ucy.ac.cy
Ιστοσελίδα:	http://ucy.ac.cy/dir/en/component/comprofiler/userprofile/tpapadop

Περιγραφή μαθήματος:

Παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και παιδιά με προβλήματα προσοχής και προβλήματα συμπεριφοράς: πρόκειται για τις δύο πλέον αυξανόμενες περιπτώσεις παιδιών με ιδιαίτερες ανάγκες στο εκπαιδευτικό σύστημα. Πρόκειται, επίσης, για τις δύο νευροαναπτυξιακές διαταραχές που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά σε βαθμό που δυσκολεύουν πολλές φορές τόσο τη διαγνωστική όσο και την παρεμβατική διαδικασία. Είναι πολλοί εκείνοι οι εκπαιδευτικοί που στην προσπάθειά τους να περιγράψουν το μαθησιακό πρόβλημα κάποιου μαθητή αναφέρονται στην επιθετική, αντιδραστική, ακραία και ανεξέλεγκτη συμπεριφορά του, στην ελλιπή προσοχή ή στη διάσπαση προσοχής στην τάξη, στο επίπεδο νοημοσύνης του, και τέλος στη χαμηλή επίδοσή του στα αντικείμενα της ανάγνωσης, της ορθογραφίας και των μαθηματικών. Τα ερωτήματα που προκύπτουν, επομένως, είναι: ποιοι είναι οι λόγοι που οδηγούν σε παραβατική συμπεριφορά, στην αδυναμία κατανόησης και τήρησης κανόνων, στα μαθησιακά προβλήματα ή/ και στην ευρύτερη χαμηλή σχολική επίδοση του παιδιού; Είναι τα προβλήματα συνυφασμένα με τον κοινωνικό περίγυρο και το περιβάλλον του παιδιού ή ερμηνεύονται μόνο υπό το πρίσμα των προσωπικών ιδιαιτεροτήτων του και αδυναμιών; Πώς σχετίζονται τα προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς; Ποια είναι εκείνη η διαταραχή που προκαλεί την άλλη και πώς μπορούν ψυχολόγοι ή/και εκπαιδευτικοί να διακρίνουν τη διαδοχή ή την πιθανή συνοσηρότητα;

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα των συγκεκριμένων προβλημάτων είναι ανάγκη να μελετήσει ένας/μία ψυχολόγος σήμερα όλες εκείνες τις διαθέσιμες οδούς, της γνωστικής, συμπεριφορικής και νευροψυχολογικής προσέγγισης που προσφέρουν τη δυνατότητα καταλληλότερης ερμηνείας και κατανόησης του φαινομένου, με σκοπό πάντα την έγκυρη διάγνωση και αντιμετώπισή του. Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα αυτή, οι φοιτητές/τριες στο μάθημα αυτό θα μελετήσουν τα αίτια που προκαλούν την εκδηλούμενη συμπεριφορά, με απώτερο σκοπό την κατάκτηση γνώσης για την ανάπτυξη θεραπευτικών προσεγγίσεων που θα μπορούν να αμβλύνουν τις δυσκολίες, διευκολύνοντας το παιδί στη διαδικασία μάθησης.

Οι φοιτητές, επομένως, στο συγκεκριμένο μάθημα αναμένεται:

- (1) Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις σχετικά με τους ορισμούς και τα χαρακτηριστικά των μαθησιακών δυσκολιών, της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας και συναφών προβλημάτων συμπεριφοράς
- (2) Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με το ιστορικό των συγκεκριμένων διαταραχών
- (3) Να μελετήσουν σύγχρονες μεθόδους διάγνωσης των διαταραχών
- (4) Να μελετήσουν ένα ευρύ ρεπερτόριο αντιμετώπισης των προβλημάτων μάθησης και συμπεριφοράς μέσω γνωστικής, συμπεριφορικής και φαρμακευτικής προσέγγισης
- (5) Να ασχοληθούν με τις δυνατότητες ένταξης των παιδιών με προβλήματα προσοχής και συμπεριφοράς στο εκπαιδευτικό σύστημα

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Ενότητα	Εβδομάδα	Ημερομηνία	Θεματική Ενότητα	Περιοχές Ενδιαφέροντος	Πηγές
1	1-2	14-24/1/2019	Γνωριμία με τους φοιτητές/τριες και γενική εισαγωγή στον τρόπο με τον οποίο θα διεξάγεται το μάθημα. Ανάλυση του προγράμματος του μαθήματος και του περιεχομένου των συναντήσεων, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των φοιτητών. Γενική ανασκόπηση των βιβλίων και των άρθρων που θα χρησιμοποιηθούν στο μάθημα.		
			Ορισμός Προβλημάτων Μάθησης και Συμπεριφοράς	<ul style="list-style-type: none"> - Ορισμός των προβλημάτων προσοχής - Επιπολασμός - Αιτιολογία, γνωστική ψυχολογία και νευροψυχολογία - Μάθηση και νόηση - Συνδυασμός θεωρίας και πράξης 	Chapter 1 (Sparrow & Erhardt, 2014) Chapter 3, σελ. 28-37, 46-49 (Kirby & Williams, 1998) Κεφ. 1, σελ. 19-46 (Αγαπητού-Χαλμπέ, 2010)
2	3-4	28/1-7/2	Ιστορική αναδρομή	<ul style="list-style-type: none"> - Διαταραχές κινητικές και αντιληπτικές - Διαταραχές γνωστικής ανάπτυξης - Διαταραχές συμπεριφοράς 	Chapter 1 (Sparrow & Erhardt, 2014) Chapter 3 & 4, σελ. 52-60 (Kirby & Williams, 1998) Κεφ. 1, σελ. 19-46 (Αγαπητού-Χαλμπέ, 2010)
3	5-6	11-21/2	Προσοχή και η Θεωρία PASS	<ul style="list-style-type: none"> - Ορισμός της λειτουργίας της προσοχής - Μοντέλα προσοχής - Προσοχή, Επιτελικές Λειτουργίες, Επεξεργασία Πληροφοριών 	Chapter 5, σελ. 61-69 (Kirby & Williams, 1998) Naglieri & Goldstein (2006) Papadopoulos (2013)
4	7	25-28/2	Προβλήματα Προσοχής και Υπερκινητικότητας	<ul style="list-style-type: none"> - ADD και ADHD - Αιτιολογία της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και 	Chapter 6, σελ. 73-80 (Kirby & Williams, 1998) Κεφ. 2, σελ. 57-61 (Αγαπητού-Χαλμπέ, 2010) Aguiar et al. (2010)

				<ul style="list-style-type: none"> Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) - Διάγνωση της Διαταραχής ΔΕΠ-Υ - Ανιχνευτικά και διαγνωστικά εργαλεία - DSM-5 - Το Υβριδικό μοντέλο Εκτελεστικών Ικανοτήτων (<i>The Hybrid Model of EF</i>: Barkley, 1997) 	<p>Nigg (2001) Papadopoulos et al. (2005) Papadopoulos & Panayiotou (2007) Papadopoulos et al. (2002) Sayal et al. (2008)</p>
5	8-9	4/3- 11 -18/3	14/3	Γραπτή Ενδιάμεση Εξέταση	
			Αντιμετώπιση της Διαταραχής ADHD	<ul style="list-style-type: none"> - Συμπεριφορική και γνωστική αντιμετώπιση της ΔΕΠ-Υ (από τον ψυχολόγο, τον εκπαιδευτικό, τους γονείς) - Φαρμακευτική αντιμετώπιση της ΔΕΠ-Υ 	<p>Chapter 2, σελ. 45-64 (Sparrow & Erhardt, 2014) Chapter 4, σελ. 107-133 (Sparrow & Erhardt, 2014) Chapter 11, σελ. 130-146 (Kirby & Williams, 1998) Barkley et al. (2002) Timini & 33 Coendorsers (2004) Das & Papadopoulos (2003) Klingberg et al. (2002; 2005) Vollebregt et al. (2014)</p>
6	10	21- 25 -28/3	Προβλήματα Συμπεριφοράς	<ul style="list-style-type: none"> - Συννοσηρότητα ΔΕΠ-Υ με άλλες Μ.Δ. και προβλήματα συμπεριφοράς - Τα συμπτώματα στο σχολικό περιβάλλον 	<p>Chapter 5, σελ. 163-178 (Sparrow & Erhardt, 2014) Κεφ. 3, σελ. 63-71 (Αγαπητού-Χαλμπέ, 2010) Swanson (2015) Boada, Willcutt, & Pennington (2012) Gooch, Snowling, & Hulme (2012) Willcutt et al. (2012)</p>
7	11-12	1 -11/4	Αντιμετώπιση συναφών προβλημάτων	<ul style="list-style-type: none"> - Συμπεριφορική και (μετα)γνωστική αντιμετώπιση των προβλημάτων 	<p>Κεφ. 5, σελ. 98-103 (Αγαπητού-Χαλμπέ, 2010) & συναφείς δραστηριότητες Chapter 11, σελ. 147-158 (Kirby & Williams, 1998)</p>

			συμπεριφοράς	<p>συμπεριφοράς (από τον ψυχολόγο, τον εκπαιδευτικό, τους γονείς)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Οικοσυστημική προσέγγιση (βασικές έννοιες, τεχνικές αλλαγής συμπεριφοράς) - Το πρόγραμμα SPELT (<i>A Strategies Program for Effective Learning and Thinking</i>) 	
8	13	15-18/4	Ένταξη και Κοινωνικές Στάσεις, Προβληματισμοί και Προοπτικές	<ul style="list-style-type: none"> - Συνεκπαίδευση των παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς - Ανακεφαλαίωση, σύνθεση - Αξιολόγηση μαθήματος 	Molnar & Lindquist (1998, 2009)

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ:

1. Συμμετοχή στη γραπτή εξέταση στα μέσα του εξαμήνου (40%)¹
2. Συμμετοχή στη γραπτή εξέταση στο τέλος του εξαμήνου (50%)²
3. Παρουσία και συμμετοχή στην τάξη (10%)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ**ΒΙΒΛΙΑ (βασικά)**

Kirby, J. R., & Williams, N. H. (1998). *Learning problems: A cognitive approach*. Toronto: Kagan & Woo Limited.

Sparrow, E. P., & Erhardt, D. (2014)³. *Essentials of ADHD Assessment for Children and Adolescents*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Αγαπητού-Χαλμπέ, Β. (2010). *Το υπερκινητικό παιδί στην προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία: Θεωρητική και πρακτική προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Molnar, A., & Lindquist, B. (1998, 2009). *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο: Οικοσυστημική προσέγγιση*. (Επιμέλεια: Α. Καλαντζή-Αζίζι). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΒΙΒΛΙΑ (συμπληρωματικά)

Barkley, R. A. (1997). *ADHD and the nature of self-control*. New York: Guilford.

Barkley, R. A. (2000). *Taking charge of ADHD: The complete, authoritative guide for parents*. New York: Guilford Press.

Barkley, R. A. (1998). *Attention-deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment* (2nd ed). New York: Guilford Press.

DuPaul, G.J., & Stoner, G. (2003, 2014). *ADHD in the Schools: Assessment and Intervention Strategies*. The Guilford Press, New York.

Papadopoulos, T. C., Parrila, R. K., & Kirby, J. R. (Eds.) (2015). *Cognition, intelligence, and achievement*. San Diego, CA: Academic Press.

ΑΡΘΡΑ (υποχρεωτικά)

Aguiar, A., Eubig, P. A., & Schantz, S. L. (2010). Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A focused overview for children's environmental health researchers. *Environmental Health Perspectives*, 118, 1646-1653.

Das, J. P. & Papadopoulos, T. C. (2003). Behavioural inhibition and hyperactivity: A commentary from alternative perspectives. *European Journal of Special Needs Education*, 18, 183-195.

Barkley, R. A., Cook, E. H., Diamond, A., et al. (2002). International Consensus Statement on ADHD. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5, 89-111.

Boada, R., Willcutt, E. G., & Pennington, B. F. (2012). Understanding the comorbidity between dyslexia and attention-deficit/hyperactivity disorder. *Topics in Language Disorders*, 32, 264-284.

Gooch, D., Snowling, M., & Hulme C. (2012). Time perception, phonological skills and executive function in children with dyslexia and/or ADHD symptoms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52, 195-203.

¹ Η ενδιάμεση εξέταση περιλαμβάνει συνήθως ερωτήματα πολλαπλών επιλογών.

² Η τελική εξέταση περιλαμβάνει συνήθως συνδυασμό ερωτημάτων πολλαπλών επιλογών και ανοιχτού τύπου.

³ Οι πηγές μαρκαρισμένες με έντονα (**bold**) γράμματα στην ημερομηνία είναι διαθέσιμες στη Βιβλιοθήκη του ΠΚ.

- Klingberg, T., Fernell, E., Olesen, P., Johnson, M., Gustafsson, P., Dahlström, K., Gillberg, C. G., Forsberg, H., & Westerberg, H. (2005). Computerized training of working memory in children with ADHD – a randomized, controlled trial. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 44*, 177-186.
- Klingberg, T., Forsberg, H., & Westerberg, H. (2002) Training of Working Memory in Children with ADHD. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology, 24*, 781-791.
- Naglieri, J. A., & Goldstein, S. (2006). The Role of Intellectual Processes in the DSM-V Diagnosis of ADHD. *Journal of Attention Disorders, 10*, 3-8.
- Nigg, J. T. (2001). Is ADHD a disinhibitory disorder? *Psychological Bulletin, 127*, 571-598.
- Papadopoulos, T. C. (2013). *PASS theory of intelligence in Greek: A review. Preschool and Primary Education, 1*, 41-66.
- Papadopoulos, T. C. & Panayiotou, G. (2007). Teacher ratings and the assessment of attention deficits in school age children. In W. P. Briscoe (Ed.), *Focus on Cognition Disorder Research* (pp. 87-100). Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
- Papadopoulos, T. C., Panayiotou, G., Spanoudis, G., & Natsopoulos, D., (2005). Evidence of poor planning skills in children with attention deficits. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*, 611-623.
- Papadopoulos, T. C., Das, J. P., Koder, N. H., & Solomon, V. (2002). Assessment of attention in school children: Teachers ratings related to tests of attention. *European Journal of Special Needs Education, 17*, 1-18.
- Sayal, K., Letch, N. & El Abd, S. (2008). Evaluation of screening in children referred for an ADHD assessment. *Child and Adolescent Mental Health, 13*, 41-46.
- Swanson, H. L. (2015). Intelligence, working memory, and learning disabilities. In T. C. Papadopoulos, R. K. Parrila, & J. R. Kirby (Eds.), *Cognition, intelligence, and achievement* (pp. 175-196). San Diego, CA: Elsevier.
- Timini, S., & 33 Coendorsers. (2004). A Critique of the International Consensus Statement on ADHD. *Clinical Child and Family Psychology Review, 7*, 59-62.
- Vollebregt, M. A., Van Dongen-Boomsma, M., Buitelaar, J. K., & Slaats-Willemse, D. (2014). Does EEG-neurofeedback improve neurocognitive functioning in children with attention-deficit/hyperactivity disorder? A systematic review and a double-blind placebo-controlled study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 55*, 460-472.
- Willcutt, E. G., Nigg, J. T., Pennington, B. F., Solanto, M. V., Rohde, L. A., Tannock, R., . . . Lahey, B. B. (2012). Validity of DSM-IV attention deficit/hyperactivity disorder symptom dimensions and subtypes. *Journal of Abnormal Psychology, 121*, 991-1010.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ⁴

Journal of Attention Disorders· Journal of Abnormal Child Psychology· Journal of Child Psychology and Psychiatry· Journal of Learning Disabilities· British Journal of Educational Psychology· Psychological Bulletin· Developmental Psychopathology· Journal of School Psychology· School Psychology International· European Journal of Special Needs Education· Journal of Psychoeducational Assessment· Exceptional Children· Journal of Experimental Child Psychology· Journal of Cognitive Education· Cognition· British Journal of Psychology· Journal of Educational Psychology.

⁴ Ο κατάλογος είναι ενδεικτικός για επιπλέον μελέτη.

